

บทที่ 1

สถานการณ์แรงงานไทยในปัจจุบัน

ก่อนทำการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน การทำความเข้าใจกับสถานการณ์แรงงานในปัจจุบันของประเทศไทยน่าจะมีความสำคัญและให้ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.1. สถานการณ์แรงงานไทย

ข้อมูลการทะเบียนประชากรในปี พ.ศ.2554 พบว่า ในภาพรวม ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 64 ล้านคน ขณะที่ จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า จำนวนประชากรดังกล่าว เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน (15-59 ปี) จำนวนประมาณ 38.9 ล้านคน ประกอบด้วยผู้มีงานทำ 38.4 ล้านคน ผู้ว่างงาน 0.26 ล้านคน และผู้ที่รอฤดูกาล 0.19 ล้านคน ขณะที่ ผู้ที่อยู่นอกกำลังแรงงาน (60 ปี ขึ้นไป) มีจำนวนประมาณ 15 ล้านคน (ตารางที่ 1.1)

ตารางที่ 1.1 จำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามสถานภาพแรงงาน พ.ศ.2546-2555

(หน่วย: คน)

สถานภาพแรงงาน	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ประชากรรวม 1/	63,038,247	63,389,730	63,525,062	63,878,267	64,076,033	na
ชาย 1/	31,095,942	31,255,869	31,293,096	31,451,801	31,529,148	na
หญิง 1/	31,942,305	32,133,861	32,231,966	32,426,466	32,546,885	na
ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	51,044,501	51,902,885	52,816,766	53,462,017	54,003,956	54,514,029
ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน	36,941,980	37,700,387	38,426,756	38,643,482	38,921,507	39,407,838
ผู้มีงานทำ	36,249,454	37,016,612	37,706,321	38,037,342	38,464,667	38,939,130
ผู้ว่างงาน	508,475	521,980	572,336	402,181	264,339	259,094
ผู้ที่รอฤดูกาล	184,051	161,795	148,099	203,958	192,501	209,614
ผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน	14,102,521	14,202,498	14,390,010	14,818,535	15,082,449	15,106,191

ที่มา: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร, สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2556

หมายเหตุ: na คือ ไม่มีข้อมูล, 1/ ประชากรจากการทะเบียน

1.2 แนวโน้มความต้องการและการผลิตกำลังคนของไทย

จากการคาดประมาณความต้องการกำลังคนเฉลี่ยต่อปีของไทยในช่วงปี พ.ศ.2555-2559 จำแนกตามระดับการศึกษาโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย¹ (พ.ศ.2549) พบว่า ความต้องการแรงงานรวมต่อปีของไทยในช่วงปี พ.ศ.2555-2559 เท่ากับ 38.7 ล้านคน (ตารางที่ 1.2) แยกเป็นสาขาการบริการสูงสุด 17.7 ล้านคน รองลงมาคือ สาขาเกษตรกรรม 12.5 ล้านคน และสาขาอุตสาหกรรม 5.02 ล้านคน ขณะที่ โครงสร้างการจ้างงานของไทยส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาแรงงานระดับล่างเป็นหลัก อาทิ ภาคอุตสาหกรรม มีความต้องการแรงงานระดับประถมหรือต่ำกว่าร้อยละ 51.2 เป็นต้น ขณะที่ ในช่วงเวลาเดียวกัน ไทยมีความต้องการกำลังคนเพื่อทดแทนแรงงานเก่าประมาณ ปีละ 1.2 ล้านคน² (ตารางที่ 1.3)

จากการคาดประมาณจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาของไทย จำแนกตามระดับการศึกษา ในปี พ.ศ.2555-2558 (ตารางที่ 1.4) พบว่า ในแต่ละปี ไทยมีผู้สำเร็จการศึกษาในทุกระดับรวมทั้งสิ้น 1.5 ล้านคน และเป็นตัวเลขที่สูงกว่าความต้องการจ้างงาน แต่จากจำนวนดังกล่าว มีผู้ที่สำเร็จการศึกษาที่พร้อมจะเข้าสู่ตลาดแรงงานในแต่ละปีเพียงประมาณ 3.6 แสนคนเท่านั้น (ตารางที่ 1.5) โดยผู้สำเร็จการศึกษาและต้องการเข้าสู่ตลาดแรงงานมากที่สุด คือ ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาได้แก่ ปวส. มัธยมศึกษาตอนต้นหรือต่ำกว่า และระดับปริญญาโทขึ้นไป ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาโครงสร้างผู้สำเร็จการศึกษาและต้องการเข้าสู่ตลาดแรงงาน เปรียบเทียบกับ โครงสร้างการคาดประมาณความต้องการแรงงานของไทยในช่วงเวลาเดียวกัน จะเห็นได้ว่า ข้อมูลทั้งสองส่วนมีความไม่สมดุลกัน เนื่องจาก ภาคการผลิตของไทยส่วนใหญ่ ยังคงอาศัยแรงงานที่มีระดับการศึกษาไม่สูงเป็นหลัก แต่ผู้สำเร็จการศึกษาและต้องการเข้าสู่ตลาดของไทยในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีการศึกษาระดับสูงเป็นหลัก สถานการณ์ดังกล่าวจึงทำให้คาดการณ์ได้ว่า ภาวะการขาดแคลนกำลังคนในภาคการผลิตของไทย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่มีความต้องการใช้แรงงานจำนวนมาก (และระดับการศึกษาไม่สูง) ยังมีแนวโน้มคงอยู่ต่อไป และอาจเป็นแรงกดดันที่ทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงาน (ระดับกลางและล่าง) จากประเทศเพื่อนบ้านของไทย (ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย) ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง แม้เมื่อมีการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้วก็ตาม แรงกดดันจากความไม่สมดุลกันของโครงสร้างตลาดแรงงานของไทยดังกล่าว คาดว่าจะเป็นปัจจัย

¹ โครงการศึกษาความพร้อมของกำลังคนรองรับการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า 9 สาขา ตามกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เสนอต่อกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, กันยายน 2554

² สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ดำเนินการปรับปรุงค่าประมาณการใหม่ใน ปี พ.ศ.2553

สำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน (ระดับกลางและล่าง) จากประเทศเพื่อนบ้านเข้าสู่ไทยมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการแย่งตำแหน่งงานจากแรงงานไทย เนื่องจากแรงงานระดับกลางและล่างของประเทศเพื่อนบ้าน มีแนวโน้มที่จะยอมรับอัตราค่าจ้างและสภาพแวดล้อมการทำงานในระดับที่ต่ำกว่าและด้อยกว่าแรงงานไทย

ตารางที่ 1.2 การคาดประมาณจำนวนการจ้างงานเฉลี่ยต่อปี จำแนกตามรายอุตสาหกรรมและระดับการศึกษา ในช่วงปี พ.ศ.2555-2559

กิจกรรมการผลิต	จำนวนการจ้างงาน (คน)							สัดส่วน (ร้อยละ)						
	ประมหรือ ต่ำกว่า	ม.ต้น	ม.ปลาย	ปวช.	ปวส.	ป.ตรีขึ้นไป	รวม	ประมหรือ ต่ำกว่า	ม.ต้น	ม.ปลาย	ปวช.	ปวส.	ป.ตรีขึ้นไป	รวม
ภาคเกษตรกรรม	10,341,142	1,368,586	539,075	114,078	101,923	75,315	12,540,120	82.5	10.9	4.3	0.9	0.8	0.6	100.0
เกษตรกรรม การล่าสัตว์ และป่าไม้	10,014,180	1,325,835	519,388	108,742	95,395	69,164	12,132,705	82.5	10.9	4.3	0.9	0.8	0.6	100.0
การประมง	326,962	42,751	19,687	5,336	6,528	6,151	407,415	80.3	10.5	4.8	1.3	1.6	1.5	100.0
ภาคอุตสาหกรรม	2,574,272	1,037,284	576,795	227,732	271,993	341,071	5,029,147	51.2	20.6	11.5	4.5	5.4	6.8	100.0
อาหาร และอาหารสัตว์	487,572	156,709	78,429	29,114	36,815	50,064	838,702	58.1	18.7	9.4	3.5	4.4	6.0	100.0
สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม	714,345	238,629	107,172	33,251	30,261	34,243	1,157,902	61.7	20.6	9.3	2.9	2.6	3.0	100.0
รองเท้า และเครื่องหนัง	87,942	35,737	13,749	5,692	4,832	6,548	154,500	56.9	23.1	8.9	3.7	3.1	4.2	100.0
อัญมณีและเครื่องประดับ	87,709	35,834	16,902	4,446	4,525	6,696	156,113	56.2	23.0	10.8	2.8	2.9	4.3	100.0
อุตสาหกรรมไม้ และเครื่องเรือน	396,071	98,987	40,852	12,950	11,878	14,604	575,342	68.8	17.2	7.1	2.3	2.1	2.5	100.0
กระดาษ และผลิตภัณฑ์กระดาษ	28,242	13,860	9,531	4,275	5,811	8,470	70,188	40.2	19.7	13.6	6.1	8.3	12.1	100.0
ปิโตรเลียม	2,576	1,578	1,150	654	1,546	4,908	12,412	20.8	12.7	9.3	5.3	12.5	39.5	100.0
ปิโตรเคมี	11,399	4,499	2,826	2,146	6,526	10,353	37,749	30.2	11.9	7.5	5.7	17.3	27.4	100.0
เคมี	26,185	20,409	15,821	7,310	8,821	21,033	99,580	26.3	20.5	15.9	7.3	8.9	21.1	100.0
ยางพารา และผลิตภัณฑ์ยาง	37,479	16,994	11,921	3,411	6,279	6,949	83,033	45.1	20.5	14.4	4.1	7.6	8.4	100.0
ผลิตภัณฑ์พลาสติก	56,388	30,612	15,605	8,748	8,811	11,737	131,902	42.7	23.2	11.8	6.6	6.7	8.9	100.0
เซรามิค และแก้ว	69,353	33,688	16,288	7,279	8,853	6,908	142,369	48.7	23.7	11.4	5.1	6.2	4.9	100.0
เหล็ก และเหล็กกล้า	24,249	9,324	5,605	3,474	5,767	4,788	53,206	45.6	17.5	10.5	6.5	10.8	9.0	100.0
แม่พิมพ์	130,364	50,426	23,413	13,114	10,753	11,864	239,934	54.3	21.0	9.8	5.5	4.5	4.9	100.0
ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์	55,511	99,367	87,266	27,818	43,676	41,312	354,950	15.6	28.0	24.6	7.8	12.3	11.6	100.0
ยานยนต์และชิ้นส่วน	34,749	36,949	29,975	15,518	20,420	19,728	157,339	22.1	23.5	19.1	9.9	13.0	12.5	100.0
อุตสาหกรรมอื่นๆ	324,138	153,682	100,290	48,532	56,419	80,866	763,926	42.4	20.1	13.1	6.4	7.4	10.6	100.0
ภาคบริการ	7,998,770	2,699,325	1,712,083	964,406	1,053,881	3,285,528	17,713,993	45.2	15.2	9.7	5.4	5.9	18.5	100.0
โลจิสติกส์	766,142	236,886	114,510	75,616	66,660	139,955	1,399,768	54.7	16.9	8.2	5.4	4.8	10.0	100.0
ซอฟต์แวร์	2,900	1,315	2,788	1,341	1,772	18,994	29,110	10.0	4.5	9.6	4.6	6.1	65.2	100.0
โรงแรมและภัตตาคาร	1,730,378	506,291	292,166	119,785	96,546	117,901	2,863,067	60.4	17.7	10.2	4.2	3.4	4.1	100.0
ผู้ประกอบการอาหาร	120,890	36,097	18,285	4,921	6,408	2,977	189,579	63.8	19.0	9.6	2.6	3.4	1.6	100.0
กราฟฟิก ดีไซน์ และอื่นๆ	2,943	1,487	3,394	3,856	9,359	19,813	40,852	7.2	3.6	8.3	9.4	22.9	48.5	100.0
การท่องเที่ยว	14,317	8,705	8,101	4,388	4,828	19,704	60,042	23.8	14.5	13.5	7.3	8.0	32.8	100.0
บริการอื่นๆ	5,361,200	1,908,544	1,272,839	754,499	868,308	2,966,184	13,131,575	40.8	14.5	9.7	5.7	6.6	22.6	100.0
อุตสาหกรรมอื่นๆ	2,519,152	451,248	191,071	86,936	110,332	125,513	3,484,253	72.3	13.0	5.5	2.5	3.2	3.6	100.0
รวม	23,433,336	5,556,443	3,019,024	1,393,152	1,538,129	3,827,427	38,767,513	60.4	14.3	7.8	3.6	4.0	9.9	100.0

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553.

ตารางที่ 1.3 การคาดประมาณความต้องการกำลังคนโดยรวมและความต้องการกำลังคนส่วนเพิ่ม
จำแนกตามระดับการศึกษา ปี พ.ศ.2555-2558

ระดับการศึกษา	2555	2556	2557	2558
ความต้องการกำลังคนโดยรวม (คน)				
ม.ต้น หรือต่ำกว่า	26,795,717	26,774,671	26,750,892	26,726,919
ม.ปลาย	4,386,927	4,604,449	4,827,540	5,056,877
ปวช.	1,221,346	1,226,694	1,232,090	1,237,656
ปวส.	1,884,879	1,980,187	2,077,933	2,178,524
ปริญญาตรี	4,113,278	4,271,877	4,434,463	4,601,617
ปริญญาโทขึ้นไป	734,061	807,118	882,105	959,179
รวม	39,136,208	39,664,996	40,205,023	40,760,772
ความต้องการกำลังคนส่วนเพิ่ม (คน)				
ม.ต้น หรือต่ำกว่า	483,322	447,364	444,167	443,459
ม.ปลาย	293,996	298,074	307,538	317,778
ปวช.	28,163	26,809	26,948	27,212
ปวส.	128,115	129,950	134,100	138,586
ปริญญาตรี	231,555	233,333	240,157	247,632
ปริญญาโทขึ้นไป	84,841	87,177	90,418	93,849
รวม	1,249,992	1,222,707	1,243,328	1,268,516

หมายเหตุ : ความต้องการกำลังคนส่วนเพิ่มประมาณการมาจากการคาดการณ์ความต้องการกำลังคนเพิ่มเพื่อตอบสนองเพิ่ม/ลด
ตำแหน่งงาน บวกกับความต้องการกำลังคนเพื่อทดแทนแรงงานเก่า
ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553.

ตารางที่ 1.4 การคาดประมาณการผู้สำเร็จการศึกษาของประเทศ จำแนกตามระดับการศึกษา
ปี พ.ศ.2555-2558

ระดับการศึกษา	2555	2556	2557	2558
ม.ต้น หรือต่ำกว่า	687,841	672,492	659,974	652,944
ม.ปลาย	277,491	271,079	266,044	263,546
ปวช.	190,721	186,125	182,702	181,362
ปวส.	161,072	161,515	161,383	160,255
ปริญญาตรี	226,944	227,658	227,553	225,522
ปริญญาโทขึ้นไป	36,236	36,220	36,170	36,075
รวม	1,580,305	1,555,089	1,533,826	1,519,704

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553

ตารางที่ 1.5 การคาดประมาณการผู้สำเร็จการศึกษาและพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานของประเทศ
จำแนกตามระดับการศึกษา ปี พ.ศ.2555-2558

ระดับการศึกษา	2555	2556	2557	2558
ม.ต้น หรือต่ำกว่า	51,005	49,757	48,918	48,440
ม.ปลาย	25,550	24,821	24,427	24,176
ปวช.	17,052	16,592	16,323	16,222
ปวส.	74,350	74,431	74,497	73,954
ปริญญาตรี	164,363	164,787	164,737	163,309
ปริญญาโทขึ้นไป	34,993	34,975	34,932	34,845
รวม	367,313	365,363	363,834	360,946

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553

1.3 แรงงานต่างด้าวในไทย

ภาพรวมของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทย จากข้อมูลสถิติของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน (ตารางที่ 1.6) ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2555 มีแรงงานต่างด้าวที่ทำงานในไทยประมาณ 1.13 ล้านคน จำแนกได้ใน 2 ลักษณะ คือ แบ่งตามลักษณะการเข้าเมือง กับแบ่งตามทักษะฝีมือ

ตารางที่ 1.6 จำนวนแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทย ในช่วงปี พ.ศ.2550-2555 จำแนกตาม
ลักษณะการเข้าเมือง (หน่วย: คน)

แรงงานต่างด้าว	2550	2551	2552	2553	2554	2555
จำนวนรวม	805,764	790,664	1,544,902	1,335,155	1,950,650	1,133,851
1. ถูกกฎหมาย	209,151	228,353	210,745	379,560	678,235	940,531
1.1 ตลอดชีพ	14,423	14,423	14,423	14,423	983	983
1.2 ทั่วไป	84,278	98,264	68,399	70,449	76,841	82,833
1.3 พิสูจน์สัญชาติ	72,098	71,017	77,914	228,411	505,238	733,603
1.4 นำเข้าตาม MOU	14,150	17,059	27,447	43,032	72,356	93,265
1.5 BOI	24,202	27,590	22,562	23,245	25,817	29,847
2. ผิดกฎหมาย	596,613	562,311	1,334,157	955,595	1,272,415	193,320
2.1 ชนกลุ่มน้อย	50,341	60,741	19,775	23,340	24,351	25,439
2.2 มติ ครม. 3 สัญชาติ 1/	546,272	501,570	1,314,382	932,255	1,248,064	167,881

ที่มา: สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, กระทรวงแรงงาน.

หมายเหตุ: 1/ มติ ครม. 3 สัญชาติ ได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา

1.3.1 การจำแนกตามลักษณะการเข้าเมือง

คนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทย เมื่อพิจารณาตามลักษณะการเข้าเมือง สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ คนต่างด้าวที่เข้าเมืองมาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย

1) คนต่างด้าวที่เข้าเมืองมาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายประเภทชั่วคราว คือ คนต่างด้าวที่เข้าเมืองมาโดยชอบด้วยกฎหมายโดยได้รับการตรวจลงตราหนังสือเดินทางประเภทธุรกิจและทำงานและประเภทผู้ติดตาม (Non-immigrant Visa (B) และ Visa (o)) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) มีจำนวน 940,531 คน (ร้อยละ 82.95) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มย่อยได้แก่

1.1) คนต่างด้าวที่ได้รับใบอนุญาตประเภทตลอดชีพ หมายถึง คนต่างด้าวซึ่งได้รับใบอนุญาตทำงานตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 322 ข้อ 10 มีสาระสำคัญว่า “ใบอนุญาตที่ออกให้แก่คนต่างด้าวซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองและทำงานอยู่แล้วก่อนวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ให้ใช้ได้ตลอดชีวิตของคนต่างด้าวนั้น เว้นแต่คนต่างด้าวจะเปลี่ยนอาชีพใหม่ ซึ่งใบอนุญาตนี้ให้กับคนต่างชาติที่เข้าเมืองมานานแล้ว และได้สิทธิในการมีถิ่นที่อยู่ถาวร (permanent residents) ในไทย โดยถือใบสำคัญของคนต่างด้าวเสมือนบัตรประจำตัวประชาชน ปัจจุบัน (พ.ศ.2555) มีจำนวน 983 คน

1.2) คนต่างด้าวที่ได้รับใบอนุญาตประเภทข้อตกลงว่าด้วยการจ้างแรงงานกับประเทศคู่ภาคี หมายถึง คนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานตามข้อตกลงว่าด้วยการจ้างแรงงานต่างด้าวระหว่างไทยกับประเทศคู่ภาคี (MOU) ปัจจุบันทำข้อตกลงกับประเทศ 2 ประเทศ คือ ลาว และกัมพูชา มีจำนวน 93,265 คน (พ.ศ.2555)

1.3) คนต่างด้าวที่ได้รับใบอนุญาตประเภททั่วไป หมายถึง คนต่างด้าวที่เป็นแรงงานที่มีทักษะและทำงานอยู่ในตำแหน่งค่อนข้างสูง หรืออาจถูกส่งมาจากบริษัทแม่ในต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนในไทย หรือเข้ามาทำงานชั่วคราวในงานที่ต้องใช้ทักษะและเทคโนโลยีขั้นสูง เป็นความต้องการผู้ที่มีความสามารถเฉพาะด้าน มีความชำนาญเฉพาะด้าน หรือมีความสามารถทางการสื่อสาร (ภาษา) ที่ยังหาคนไทยที่มีความสามารถหรือมีความชำนาญเข้าร่วมงานไม่ได้ หรือเป็นการเข้ามาทำงานในกิจการที่ตนเองลงทุน หรือกิจการของกลุ่มสมรส หรือกิจการที่ร่วมลงทุน เป็นต้น ส่วนใหญ่ทำงานในกิจการที่มีการลงทุนตั้งแต่ 2

ล้านบาทขึ้นไป หรือทำงานในมูลนิธิ/สมาคม/องค์การเอกชนต่างประเทศ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) แรงงานต่างด้าวกลุ่มนี้มีจำนวน 82,833 คน

1.4) คนต่างด้าวที่ได้รับใบอนุญาตตามกฎหมายพิเศษ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน (BOI) และกฎหมายอื่นๆ อาทิ พ.ร.บ.การนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น ปัจจุบัน (พ.ศ.2555) แรงงานต่างด้าวกลุ่มนี้มีจำนวน 29,847 คน

2) คนต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ในปีพ.ศ. 2555 มีจำนวน 193,320 คน³ (ร้อยละ 17.05) แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่มคือ

2.1) แรงงานต่างด้าวที่เป็นชนกลุ่มน้อยของไทย ตามกฎหมายสัญชาติของไทย บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยที่อยู่ในประเทศทุกคน ถือว่าเป็นคนต่างด้าว หรือคนข้ามชาติ ทั้งหมด แรงงานต่างด้าวจำนวนหนึ่งจึงเป็นชนกลุ่มน้อย ประชากรกลุ่มนี้หากยังไม่ได้รับสัญชาติไทยและสิทธิการอยู่อาศัยก็ถูกนับว่าเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย รัฐบาลมีนโยบายในการจัดการแรงงานต่างด้าวกลุ่มนี้แตกต่างกันไป หลักการรวมคือ สามารถทำงานหรือเรียนหนังสือได้ในเฉพาะจังหวัดที่ตนอยู่อาศัย หากจะออกไปทำงานหรือเรียนนอกพื้นที่ต้องขออนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด ปัจจุบัน (พ.ศ.2555) มีจำนวน 25,439 คน

2.2) แรงงานต่างด้าวประเภท 3 สัญชาติที่มีมติคณะรัฐมนตรีผ่อนปรนให้ทำงานได้เป็นการชั่วคราว หมายถึง แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า สปป.ลาว และกัมพูชา ที่ได้รับการจัดระบบตามกฎหมายการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง โดยปรับสถานภาพแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองให้เป็นแรงงานเข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย เปิดโอกาสให้นายจ้างนำแรงงานต่างด้าวมารายงานตัวเพื่อจัดส่งรายชื่อให้ประเทศต้นทางพิสูจน์และรับรองสถานะ เพื่อปรับเข้าสู่ระบบที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป โดยมีมติคณะรัฐมนตรีผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวระหว่างรอการส่งกลับและอนุญาตให้ทำงานได้ 2 งาน คือ งานกรรมกรและคนรับใช้ในบ้าน ปัจจุบัน (พ.ศ.2555) มีจำนวน 167,881 คน

³ สาเหตุที่มีจำนวนลดลงค่อนข้างมากจากปีก่อน (ลดลงประมาณ 1 ล้านคน) เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้หากผ่านการพิสูจน์สัญชาติ ก็จะเปลี่ยนสถานะเป็นแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองถูกต้องตามกฎหมาย (มาตรา 9) ประเภทพิสูจน์สัญชาติ

1.3.2 การจำแนกตามทักษะ

หากพิจารณาในด้านทักษะของคนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ แรงงานต่างด้าวที่เป็นแรงงานมีทักษะ (Skilled labor) และแรงงานต่างด้าวที่เป็นแรงงานไม่มีทักษะ (Unskilled labor) ดังนี้

1) แรงงานต่างด้าวที่เป็นแรงงานมีทักษะ (Skilled labor) ได้แก่ กลุ่มแรงงานต่างด้าวประเภททั่วไป (มาตรา 9) และประเภทที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายพิเศษ อาทิ การส่งเสริมการลงทุน (มาตรา 12) เป็นต้น

1.1) กลุ่มแรงงานต่างด้าวประเภททั่วไป (มาตรา 9⁴) จากตารางที่ 1.7 จะเห็นได้ว่า มีจำนวนค่อนข้างคงที่ และในบางปีก็มีจำนวนลดลง ในปี พ.ศ.2550 แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทยประเภททั่วไป มีจำนวน 84,278 คน และในปีพ.ศ.2555 มีจำนวน 82,833 คน เมื่อพิจารณาอาชีพของกลุ่มแรงงานต่างด้าวประเภททั่วไป (พ.ศ.2555) พบว่าส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีทักษะฝีมือในระดับผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญ อาทิ ผู้จัดการฝ่ายต่างๆ (31,717 คน) ครู อาจารย์ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการสอน (19,487 คน) และประธานกรรมการ ผู้บริหารระดับสูง (17,625) เป็นต้น โดยกิจการที่มีแรงงานต่างด้าวประเภทนี้เข้ามาทำงานค่อนข้างมาก ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา (20,160 คน) การขายส่งและการค้าเพื่อค้าหน้า (8,071 คน) และบริการด้านธุรกิจอื่นๆ (7,992 คน) เป็นต้น ประเทศที่เข้ามาในไทยค่อนข้างมาก ได้แก่ ญี่ปุ่น (13,032 คน) อังกฤษ (8,977 คน) และจีน (8,744 คน) เป็นต้น ขณะที่ ประเทศในอาเซียนที่เข้ามาทำงานในไทยมากที่สุด คือ ฟิลิปปินส์ (8,500 คน)

⁴ ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา 9 (พ.ร.บ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2551) หมายถึง คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวตาม กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง (1) ประเภททั่วไป หมายถึง คนต่างด้าวที่เป็นแรงงานที่มีทักษะและทำงานอยู่ในตำแหน่งค่อนข้างสูง หรืออาจ ถูกส่งมาจากบริษัทแม่ในต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย หรือเข้ามาทำงานชั่วคราวในงานที่ต้องใช้ทักษะ และเทคโนโลยีขั้นสูง เป็นความต้องการผู้ที่มีความสามารถเฉพาะด้าน มีความชำนาญเฉพาะด้าน หรือมีความสามารถ ทางการสื่อสาร (ภาษา) ที่ยังหาคนไทยที่มีความสามารถ หรือมีความชำนาญเข้ามาร่วมงานไม่ได้ หรือเป็นการเข้ามาทำงานในกิจการที่ตนเองลงทุน หรือกิจการของคู่สมรส หรือกิจการที่ร่วมลงทุน เป็นต้น ส่วนใหญ่ทำงานในกิจการ ดังนี้ 1) กิจการที่มีการลงทุนตั้งแต่ 2 ล้านบาทขึ้นไป 2) กิจการที่มีการลงทุนมากกว่า 30 ล้านบาทขึ้นไป และ 3) มูลนิธิ/สมาคม/องค์การเอกชน ต่างประเทศ

ตารางที่ 1.7 จำนวนแรงงานต่างด้าวประเภททั่วไป (มาตรา 9) ที่ได้รับการพิจารณาอนุญาตการทำงาน จำแนกตามตำแหน่งงาน กิจการ และสัญชาติ (3 ลำดับแรก) ในช่วงปี พ.ศ.2550-2555

ประเภท	2550 1/	2551	2552	2553	2554	2555
1.ตำแหน่งงาน						
1.1 ผู้จัดการฝ่ายผลิตและฝ่ายต่างๆ	42,792	34,962	27,030	10,563	29,392	31,717
1.2 ครู อาจารย์ นักวิชาชีพด้านการสอน	16,042	19,541	15,002	8,633	17,659	19,487
1.3 ประธานกรรมการ ผู้บริหารระดับสูง	26,407	24,809	16,547	2,861	16,321	17,625
2.กิจการ						
2.1 โรงเรียน มหาวิทยาลัย ฯ	16,768	20,399	15,561	8,560	17,865	20,160
2.2 การขายส่งและการค้าเพื่อค่านายหน้า	9,609	9,580	7,141	1,847	15,429	8,071
2.3 บริการให้คำปรึกษาทางธุรกิจ	8,482	9,554	7,241	2,852	7,345	7,992
3.สัญชาติ						
3.1 ญีปุ่น	24,312	14,101	10,669	10,782	11,428	13,032
3.2 อังกฤษ	10,150	10,873	7,802	7,903	8,328	8,977
3.3 จีน	11,299	10,565	6,759	7,069	7,168	8,744
3.4 ฟิลิปปินส์	7,091	8,006	6,249	6,446	7,192	8,500

ที่มา: สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, กระทรวงแรงงาน, 2556.

หมายเหตุ: เรียงลำดับตามปี พ.ศ.2555, 1/ เป็นตัวเลขรวม ทั้งประเภททั่วไปและส่งเสริมการลงทุน

1.2) กลุ่มแรงงานต่างด้าวประเภทส่งเสริมการลงทุน (มาตรา 12⁵) ซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทยตามกฎหมายส่งเสริมการลงทุน (ตารางที่ 1.8) พบว่าส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีทักษะฝีมือในระดับผู้จัดการการผลิตและฝ่ายปฏิบัติการด้านต่างๆ อาทิ ผู้จัดการฝ่ายต่างๆ (21,380 คน) ช่างเทคนิควิศวกรรมศาสตร์ด้านต่างๆ (2,527 คน) และกรรมการและผู้บริหารระดับสูง (2,312 คน) เป็นต้น โดยกิจการที่มีแรงงานต่างด้าวประเภทนี้เข้ามาทำงานค่อนข้างมาก อาทิ การผลิตยานยนต์ รถพ่วงและรถกึ่งรถพ่วง (3,222 คน) การขายส่งและการค้าเพื่อค่านายหน้า (3,090 คน) และการผลิตสินค้าอาหารและเครื่องดื่ม (2,722 คน) เป็นต้น ประเทศที่เข้ามาในไทยค่อนข้างมาก ได้แก่ ญี่ปุ่น (16,738 คน) จีน (3,266 คน) และอินเดีย (1,953 คน) เป็นต้น ขณะที่ ประเทศในอาเซียนที่เข้ามา

⁵ ผู้รับใบอนุญาตตามมาตรา 12 (พ.ร.บ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2551) หมายถึง คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาทำงานในราชอาณาจักรตามกฎหมายพิเศษ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน และกฎหมายอื่น (พ.ร.บ. การนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น)

ทำงานในไทยมากที่สุด คือ ฟิลิปปินส์ (709 คน) เช่นเดียวกับกลุ่มแรงงานต่างด้าวประเภททั่วไป รองลงมาคือ มาเลเซีย (695 คน)

ตารางที่ 1.8 จำนวนแรงงานต่างด้าวประเภทส่งเสริมการลงทุน (มาตรา 12) ที่ได้รับการพิจารณาอนุญาตการทำงาน จำแนกตามตำแหน่งงาน กิจการ และสัญชาติ (3 ลำดับแรก) ในช่วงปี พ.ศ.2550-2555

ประเภท	2550 1/	2551	2552	2553	2554	2555
1.ตำแหน่งงาน						
1.1 ผู้จัดการฝ่ายผลิตและฝ่ายต่างๆ		17,020	15,590	5,432	19,171	21,380
1.2 ช่างเทคนิคด้านวิศวกรรมศาสตร์ฯ		3,304	2,479	1,220	2,708	2,527
1.3 ประธานกรรมการ ผู้บริหารระดับสูง		3,823	2,621	256	2,372	2,312
2.กิจการ						
2.1 การผลิตยานยนต์ ชิ้นส่วน รถพ่วงฯ		2,253	2,121	879	2,815	3,222
2.2 การขายส่งและการค้าเพื่อค้าขายหน้า		1,341	1,351	461	-	3,090
2.3 การผลิตสินค้าอาหารและเครื่องดื่ม		3,877	2,484	617	2,687	2,722
3.สัญชาติ						
3.1 ญี่ปุ่น		14,840	12,507	13,212	14,466	16,738
3.2 จีน		2,733	1,921	1,925	2,450	3,266
3.3 อินเดีย		1,927	1,581	1,603	1,760	1,953
3.4 ฟิลิปปินส์		734	529	561	645	709
3.5 มาเลเซีย		874	638	652	624	695

ที่มา: สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, กระทรวงแรงงาน, 2556.

หมายเหตุ: เรียงลำดับตามปี พ.ศ.2555, 1/ ตัวเลขรวมอยู่กับประเภททั่วไป (ตารางที่ 1.1)

2) แรงงานต่างด้าวที่เป็นแรงงานไม่มีทักษะ⁶ (Unskilled labor) ได้แก่ ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย 3 สัญชาติ (กัมพูชา สปป.ลาว และพม่า) ตามมติ ครม.ที่ ผ่อนปรนให้ทำงานได้ชั่วคราว สามารถทำงานได้ใน 2 อาชีพ คือ กรรมกรและคนรับใช้ในบ้าน ในภาคการผลิตและบริการต่างๆ ดังนี้

⁶ โครงการศึกษาความพร้อมของกำลังคนรองรับการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า 9 สาขา ตามกรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, เสนอต่อ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน, โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, กันยายน 2554, หน้า 55.

- ภาคเกษตร/เลี้ยงสัตว์/ประมง อาทิ คนงานในสวน คนงานในเรือประมง แรงงานตามฤดูกาลเก็บเกี่ยว แรงงานเลี้ยงผึ้ง แรงงานทำนา นาบัว นาเกลือ เป็นต้น
- ภาคการก่อสร้าง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานก่อสร้าง
- ภาคการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม อาทิ โรงงานเย็บผ้า โรงงานทอผ้า โรงงานทำกระดาษ โรงงานแปรรูปไม้ โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงเลื่อย และสิ่งทอ เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องใช้แรงกายและมีการทำงานซ้ำๆ
- ภาคการค้าปลีกและค้าส่ง อาทิ ร้านขายซ่อมรถยนต์ ขายวัสดุก่อสร้าง ขายผักผลไม้ ขายพืชผลทางการเกษตร กิจการขายอาหาร ปิมน้ำมัน และขายของเก่า เป็นต้น ซึ่งต้องการแรงงานทั้งในฝ่ายผลิตและพนักงานช่วยขาย
- ภาคธุรกิจให้บริการ หมายถึง ภาคบริการต่างๆ อาทิ โรงแรม ที่พัก รีสอร์ท สถานที่อยู่อาศัยอื่นๆ ร้านขายอาหาร ส่วนใหญ่เป็นแรงงานระดับล่าง อาทิ คนจัดสวน แม่บ้านทำความสะอาด พนักงานเสิร์ฟอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยว อาทิ เรือนำเที่ยว เป็นต้น
- ภาคการขนส่ง (ทางบกและทางน้ำ) อาทิ กรรมกร หรือแรงงานในโกดัง
- ภาคครัวเรือนและบริการชุมชน ได้แก่ คนรับใช้ในบ้าน และแรงงานในกิจการบริการสาธารณะชุมชน อาทิ มูลนิธิ คลินิก โรงพยาบาล สถานศึกษา สุขาภิบาล เป็นต้น

รัฐบาลไทย⁷ เริ่มมีนโยบายอนุญาตให้จ้างแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านที่ เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิด โดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และ พ.ร.บ.การทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 อนุญาตให้จ้างผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายอยู่ระหว่างรอการส่งกลับ แต่อนุญาตให้อาศัยอยู่ในไทยเป็นการชั่วคราว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 โดยเริ่มให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากพม่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนไทย-พม่า 9 จังหวัด⁸ หลังจากนั้นได้เปิดให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นเป็น 3 สัญชาติ คือ พม่า สปป.ลาว และกัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่ขาดแคลนแรงงาน อาทิ จังหวัดที่มีการประกอบกิจการประมงทะเล เป็นต้น

ต่อมา ปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลมีนโยบายให้จัดทำทะเบียนประวัติแรงงานที่หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายสัญชาติ กัมพูชา พม่า และสปป.ลาว ซึ่งอาศัยและทำงานอยู่ในไทย หรือเป็นแรงงานต่างด้าว ซึ่งจากการสำรวจแรงงานต่างด้าวในไทย พบว่า มีแรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียนจำนวน 1.2 ล้านคน จากจำนวนแรงงานต่างด้าวที่คาดว่าจะมีประมาณ 2 ล้านคน ทั้งนี้ หลังจากขึ้นทะเบียนแล้ว แรงงานข้ามชาติจะได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ต่อในไทยได้จนถึงปี พ.ศ. 2548 โดยที่ยังไม่มีงานทำก็ได้

⁷ lbis, หน้า 56-57.

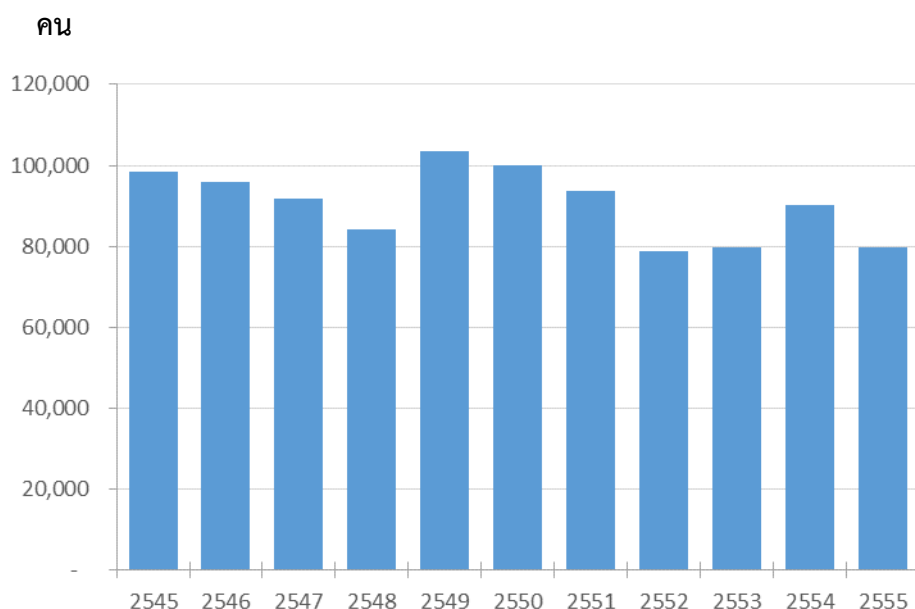
⁸ เชียงราย เชียงใหม่ กาญจนบุรี ตาก ระนอง ประจวบคีรีขันธ์ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี และสมุทรสาคร

แต่หลังจากปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นไป แรงงานต่างด้าวที่ขึ้นทะเบียนแล้วเท่านั้น ต้องดำเนินการขอใบอนุญาตทำงานจากกระทรวงแรงงาน จึงจะสามารถอยู่ต่อในไทยได้แบบปีต่อปี หากแรงงานข้ามชาติที่ขึ้นทะเบียนอยู่แล้ว แต่ทำงานโดยไม่มีใบอนุญาตทำงานจากกระทรวงแรงงานถือว่าเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมาย

1.4 แรงงานไทยในต่างประเทศ

สถานการณ์ของแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ จากรายงานของสำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน พบว่า ในปี พ.ศ.2555 มีแรงงานไทยลงทะเบียนไปทำงานต่างประเทศจำนวน 79,628 คน (แผนภาพที่ 1.1) โดยประเทศที่เป็นตลาดหลักของแรงงานไทยจะอยู่ในภูมิภาคเอเชีย อาทิ ใต้หวัน (ร้อยละ 38.2) เป็นต้น กลุ่มประเทศยุโรป (ร้อยละ 12.9) และกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง (ร้อยละ 11.6) โดยแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนมีจำนวนร้อยละ 9.3 (แผนภาพที่ 1.2) ส่วนอาชีพที่แรงงานไทยนิยมเดินทางไปทำงาน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานใช้ฝีมือ อาชีพงานพื้นฐาน และผู้ปฏิบัติงานในโรงงานควบคุมเครื่องจักร

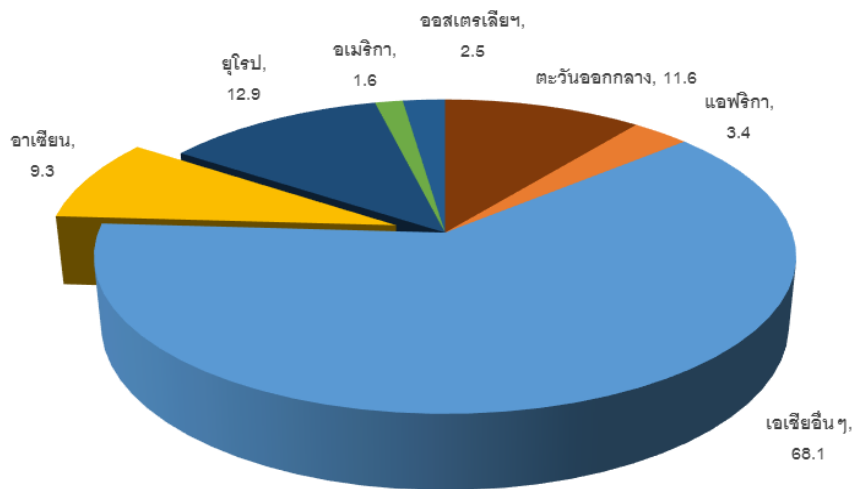
แผนภาพที่ 1.1 จำนวนคนหางานที่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปทำงานต่างประเทศปีพ.ศ.2545-2555 ^{1/}

ที่มา: สำนักงานบริหารแรงงานไทยในต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน, 2556.

หมายเหตุ: 1/ ก่อนปี พ.ศ.2548 ใช้คำว่า “จำนวนคนงานไทยที่ขออนุมัติเดินทางไปทำงานต่างประเทศ”

แผนภาพที่ 1.2 จำนวนแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ พ.ศ.2555 จำแนกตามประเทศปลายทาง

ที่มา: สำนักงานบริหารแรงงานไทยในต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน, 2556

ประเทศในอาเซียนที่คนไทยไปทำงานสูงสุด 3 อันดับแรก ในปี พ.ศ.2555 ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย (ตารางที่ 1.9) ส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมการผลิตและก่อสร้าง ในตำแหน่งช่างฝีมือต่างๆ อาทิ ช่างสำรวจ ช่างเชื่อม ช่างประกอบท่อ ช่างประปา ช่างไฟฟ้า ช่างประกอบโครงสร้าง ช่างติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้า ช่างไม้ ช่างปูน และคนงานทั่วไป กรรมกรหรือคนทำงาน หนัก

ตารางที่ 1.9 จำนวนแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ พ.ศ.2555 จำแนกตามภูมิภาค/
ประเทศปลายทาง

ภูมิภาค/ประเทศ	ชาย	หญิง	รวม
ตะวันออกกลาง	8,401	810	9,211
แอฟริกา	2,630	82	2,712
ยุโรป	8,195	2,055	10,250
อเมริกาเหนือ	692	536	1,228
อเมริกาใต้	40	22	62
ออสเตรเลีย	1,737	220	1,957
เอเชีย	42,909	11,299	54,208
- อาเซียน	6,313	1,121	7,434
- กัมพูชา	15	38	53
- บรูไน	438	91	529
- พม่า	118	6	124
- ฟิลิปปินส์	87	7	94
- มาเลเซีย	1,335	612	1,947
- ลาว	742	59	801
- เวียดนาม	524	100	624
- สิงคโปร์	2,398	197	2,595
- อินโดนีเซีย	656	11	667
รวมทั้งสิ้น	64,604	15,024	79,628

ที่มา: สำนักงานบริหารแรงงานไทยในต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน, 2556.

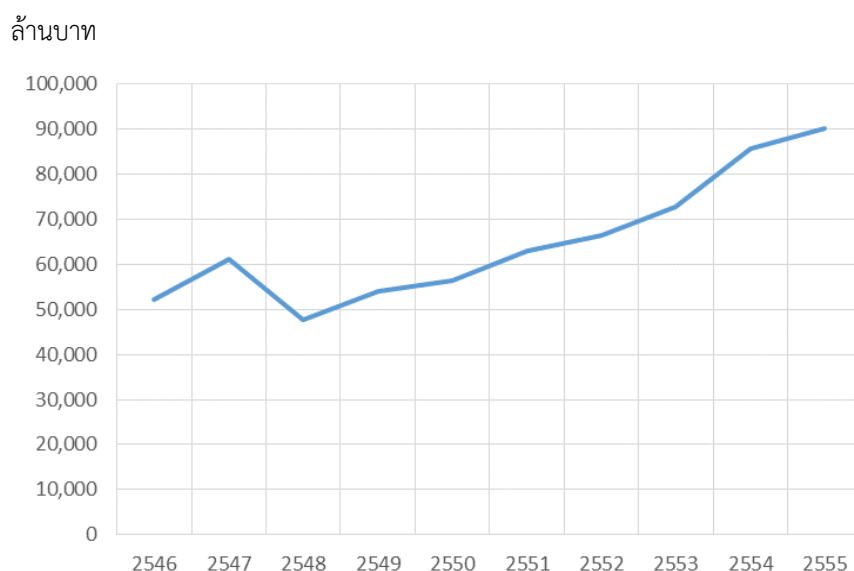
ข้อมูลของสำนักงานบริหารแรงงานไทยในต่างประเทศ⁹ ในปี พ.ศ.2554 เกี่ยวกับอาชีพที่คนไทยไปทำงานในประเทศต่างๆ พบว่า 1) อาชีพส่วนใหญ่ที่คนไทยไปทำงานในสิงคโปร์ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานโดยใช้ฝีมือในธุรกิจต่างๆ (อาทิ ช่างเชื่อม ช่างเหล็ก และช่างไม้แบบ เป็นต้น) พนักงานบริการ และพนักงานขายในร้านค้าและตลาด โดยแรงงานไทยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทำงานในภาคการก่อสร้าง ซึ่งแรงงานไทยมีโอกาเข้าไปทำงานเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นระดับ Work Permit ขณะที่ ภาคบริการ โอกาสการทำงานส่วนใหญ่เน้นตำแหน่งในระดับวิชาชีพชั้นสูงและมีประสบการณ์

⁹ สถิติการจัดส่งแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ ปี 2554, สำนักบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ, กรมการจัดหางาน, กระทรวงแรงงาน

การทำงาน เช่นเดียวกับภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ และ 2) อาชีพที่คนไทยไปทำงานในมาเลเซีย คือ ผู้ปฏิบัติงานในโรงงานประเภทควบคุมเครื่องจักรและประกอบชิ้นส่วน ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ ผู้ปฏิบัติงานโดยใช้ฝีมือในธุรกิจต่างๆ ช่างเทคนิคและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง และอาชีพพื้นฐานซึ่งเป็นแรงงานด้านการผลิต ก่อสร้าง เกษตร ฯลฯ ขณะที่ คนไทยที่ไปทำงานในมาเลเซีย ส่วนใหญ่เป็นแรงงานมีทักษะและกึ่งฝีมือในภาคก่อสร้างและอุตสาหกรรมการผลิต ได้แก่ วิศวกรสาขาต่างๆ ช่างเทคนิค ด้านต่างๆ ช่างเชื่อม ช่างประกอบโครงสร้าง ช่างติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้า ช่างไม้ ช่างปูน และภาคบริการ ได้แก่ พนักงานปรุงอาหาร พนักงานนวดแผนโบราณ พนักงานเสิร์ฟ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า บางส่วนไปทำงานในภาคเกษตรกรรม ได้แก่ คนงานเกษตร คนงานในฟาร์ม คนงานทั่วไป โดยส่วนใหญ่เป็นการจ้างการเดินทางไปทำงานด้วยตนเอง

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานไทยจำนวนมากมีความต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ คือ อัตราค่าจ้างที่แรงงานไทยได้รับจากการทำงานในต่างประเทศสูงกว่าการทำงานในประเทศค่อนข้างมาก และหากพิจารณารายได้จากแรงงานไทยที่ไปทำงานในต่างประเทศพบว่า ไทยมีรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยประมาณปีละ 4,000 ล้านบาท จากปี พ.ศ.2546 แรงงานไทยส่งเงินกลับประเทศประมาณ 52,000 ล้านบาท และปี พ.ศ.2555 เงินที่แรงงานไทยส่งกลับเพิ่มขึ้นเป็น 90,117 ล้านบาท ขณะเดียวกัน การทำงานในต่างประเทศ ก็ยังมีส่วนช่วยในการบรรเทาปัญหาการว่างงานของประเทศลงได้ระดับหนึ่งเช่นกัน (แผนภาพที่ 1.3)

แผนภาพที่ 1.3 ประมาณการรายได้ที่คนหางานในต่างประเทศส่งกลับ โดยผ่านระบบธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย, อ้างอิงจากสำนักงานบริหารแรงงานไทยในต่างประเทศ

1.5 การเคลื่อนย้ายแรงงานในอาเซียน

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งในการช่วยยกระดับอัตราค่าจ้างแรงงานในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศที่มีอัตราค่าจ้างอยู่ในระดับต่ำให้เพิ่มสูงขึ้น และยังช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศมายังภูมิภาคอาเซียน เนื่องจากการมีฐานแรงงานจำนวนมากจากการที่ประชากรและคนชั้นกลางมีจำนวนเพิ่มขึ้น (สามารถเคลื่อนย้ายไปยังประเทศต่างๆ ได้เสรีมากขึ้น) ควบคู่ไปกับการที่เศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้มีแนวโน้มเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในปี พ.ศ.2554 ประชาคมอาเซียน มีประชากรรวมประมาณ 600 ล้านคน อินโดนีเซีย เป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุด จำนวนประมาณ 237.6 ล้านคน รองลงมา คือ ฟิลิปปินส์ (95.8 ล้านคน) และเวียดนาม (87.8 ล้านคน) สำหรับไทย อยู่ในอันดับที่ 4 มีจำนวนประชากรประมาณ 64 ล้านคน (ตารางที่ 1.10)

ตารางที่ 1.10 จำนวนประชากรในอาเซียน ปี พ.ศ.2547-2554

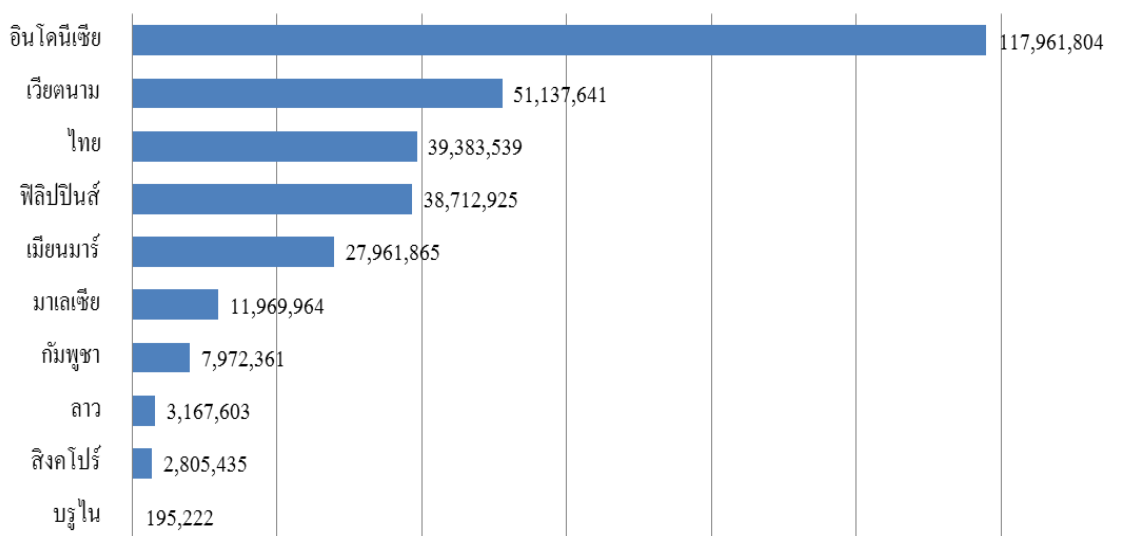
ประเทศ	จำนวนประชากรในอาเซียน (แสนคน)					ความหนาแน่นประชากร ปี 2554 (คนต่อตร.กม.)
	2547	2548	2550	2552	2554	
บรูไน	360	370	390	406	423	73
กัมพูชา	6,590	8,600	14,801	14,957	14,521	80
อินโดนีเซีย	216,382	219,852	225,642	231,369	237,671	128
ลาว	5,167	5,310	5,608	5,922	6,385	27
มาเลเซีย	25,281	26,128	27,245	28,306	28,964	88
ฟิลิปปินส์	83,618	85,261	88,575	92,226	95,834	89
สิงคโปร์	4,167	4,266	4,589	4,987	5,184	319
ไทย	64,531	65,099	66,041	66,903	67,597	7,257
เวียดนาม	82,032	83,106	85,155	87,228	87,840	132
เมียนมาร์	54,209	55,396	57,504	59,534	60,384	265
รวม	542,337	553,388	575,550	591,841	604,803	136

ที่มา : ASEAN Finance and Macro-economic Surveillance Unit Database 2556

จากข้อมูลของธนาคารโลก (พ.ศ.2555) ระบุว่า ในปี พ.ศ.2553 ประเทศสมาชิกอาเซียน มีจำนวนแรงงานรวมกันทั้งสิ้นประมาณ 301 ล้านคน โดยอินโดนีเซียมีแรงงานมากที่สุดจำนวน 118 ล้านคน รองลงมา คือ เวียดนาม 51.1 ล้านคน ฟิลิปปินส์และไทย มีจำนวนแรงงานเท่ากันคือ

ประมาณ 40 ล้านคน เมียนมาร์ 28.0 ล้านคน มาเลเซีย 12.0 ล้านคน กัมพูชา 8.0 ล้านคน สปป.ลาว 3.2 ล้านคน สิงคโปร์ 2.8 ล้านคน และบรูไน 0.2 ล้านคน (แผนภาพที่ 1.4)

แผนภาพที่ 1.4 จำนวนแรงงานอาเซียนในปี พ.ศ.2553

ที่มา : WDI (World Development Indicators) Database, ธันวาคม 2555

ชาวต่างชาติที่อาศัยในภูมิภาคอาเซียนมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยในปี พ.ศ. 2553 มีชาวต่างชาติที่อาศัยในภูมิภาคอาเซียนจำนวนรวมประมาณ 6.7 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2533 ที่มีจำนวนประมาณ 3.06 ล้านคน หรือคิดเป็นประมาณ 2.19 เท่า โดยสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีสัดส่วนของชาวต่างชาติต่อประชากรในประเทศมากที่สุด (ร้อยละ 38.67) รองลงมา คือ บรูไน (ร้อยละ 37.13) และมาเลเซีย (ร้อยละ 8.3) ตามลำดับ ทั้งนี้ หากพิจารณาการเคลื่อนย้ายแรงงานคิดเป็นสัดส่วนต่อประชากร 1,000 คน พบว่า ในช่วงปี พ.ศ.2548-2553 มีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภูมิภาคอาเซียนมากกว่าเข้าสู่ภูมิภาคอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 0.9 ต่อประชากร 1,000 คน โดยสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีอัตราการเคลื่อนย้ายแรงงานสูงสุด (ร้อยละ 30.9 ต่อประชากร 1,000 คน) ขณะที่ติมอร์และกัมพูชา มีอัตราการเคลื่อนย้ายแรงงานต่ำสุด (ร้อยละ 9.4 และร้อยละ 3.7 ต่อประชากร 1,000 คน) (ตารางที่ 1.11)

ตารางที่ 1.11 จำนวนชาวต่างชาติที่อาศัยในภูมิภาคอาเซียน เปรียบเทียบช่วงปี พ.ศ.2533-2553

ประเทศ	ชาวต่างชาติที่อาศัยในประเทศ (พันคน)				สัดส่วนของชาวต่างชาติต่อประชากรในประเทศ (ร้อยละ)				อัตราการเคลื่อนย้ายแรงงานสุทธิ (ร้อยละต่อประชากร 1,000 คน)			
	2533	2543	2548	2553	2533	2543	2548	2553	2533-2538	2538-2543	2543-2548	2548-2553
อาเซียน	3,060	4,838	5,624	6,715	0.69	0.92	1	1.13	-1	-0.3	-0.8	-0.9
บรูไน ดารุสซาลาม	73	104	124	148	29.03	31.84	34.2	37.13	3.1	3.5	2	1.8
กัมพูชา	38	237	304	336	0.4	1.9	2.27	2.38	3	1.6	-1.8	-3.7
อินโดนีเซีย	466	292	136	123	0.25	0.14	0.06	0.05	-0.8	-0.8	-1.1	-1.1
สปป.ลาว	23	22	20	19	0.55	0.41	0.35	0.31	-1.3	-3.5	-4.2	-2.5
มาเลเซีย	1,014	1,554	2,029	2,358	5.57	6.64	7.77	8.3	3.3	3.8	3.2	0.6
เมียนมาร์	134	98	93	89	0.34	0.22	0.2	0.18	-0.6	0	-4.4	-2.1
ฟิลิปปินส์	159	323	375	435	0.26	0.42	0.44	0.47	-2.1	-2.1	-2.8	-2.8
สิงคโปร์	727	1,352	1,494	1,967	24.11	34.49	35.02	38.67	14.3	13.7	11.4	30.9
ไทย	387	792	982	1,157	0.68	1.25	1.47	1.67	-3.8	1.9	3.4	1.5
ติมอร์	9	9	12	14	1.2	1.12	1.18	1.23	-1.1	-38.6	8.8	-9.4
เวียดนาม	29	56	55	69	0.04	0.07	0.07	0.08	-0.9	-0.8	-1.1	-1

ที่มา : United Nations, Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2008). Most estimates are based on data from population censuses held during the decennial rounds of censuses. Population census data are supplemented with data from population registers and nationally representative surveys.

หากพิจารณาการย้ายถิ่นหรือการเดินทางเข้า-ออกระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน ของประชากรในประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า ในปี พ.ศ.2553 ประชากรในประเทศสมาชิกอาเซียน มีการเคลื่อนย้ายออกจากประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนรวมทั้งสิ้น 12.8 ล้านคน โดยประเทศที่มีการย้ายออกมากที่สุด คือ ฟิลิปปินส์ (4.2 ล้านคน) รองลงมาคือ อินโดนีเซีย (2.5 ล้านคน) และ เวียดนาม (2.2 ล้านคน) ตามลำดับ ในจำนวนนี้ เป็นการย้ายเข้าสู่ประเทศภายในอาเซียนด้วยกัน รวมทั้งประมาณ 4.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.08 แต่เป็นที่น่าสนใจว่า ประเทศที่มีการย้ายออกไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกันสูงสุด คือ มาเลเซีย (ร้อยละ 80.72) รองลงมา คือ พม่า (ร้อยละ 62.39) และอินโดนีเซีย (ร้อยละ 60.64) ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาจำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าอาเซียนซึ่งมีทั้งสิ้น 6.98 ล้านคน โดยมาเลเซีย เป็นประเทศที่สามารถดึงดูดความสนใจในการย้ายถิ่นเข้ามากที่สุด (2.3 ล้านคน) รองลงมาคือ สิงคโปร์ (1.9 ล้านคน) และไทย (1.1 ล้านคน) ตามลำดับ ทั้งนี้ การย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกันมีทั้งสิ้น 4.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 59.2 ของการย้ายถิ่นเข้าของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งหมด โดยชาวกัมพูชามีการย้ายไปประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียนด้วยกันมากที่สุด (ร้อยละ 95.46) รองลงมาคือ ชาวมมาเลเซีย (ร้อยละ 79.87) และชาวสิงคโปร์ (ร้อยละ 59.13) ตามลำดับ (ตารางที่ 1.12)

ตารางที่ 1.12 การย้ายถิ่นของประเทศสมาชิกอาเซียน ในปี พ.ศ.2553

หน่วย : คน

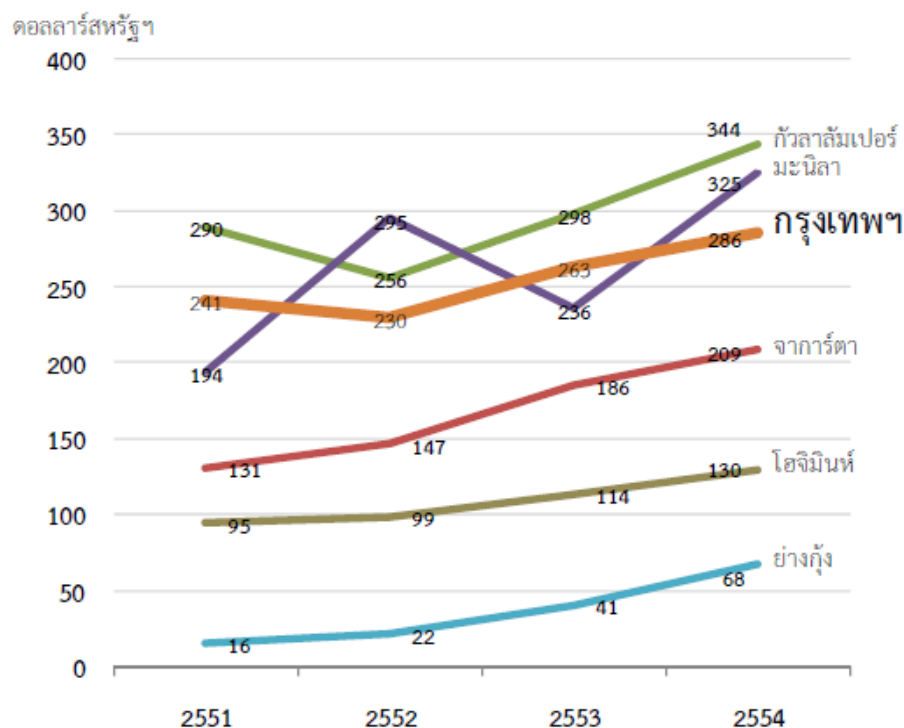
ประเทศ	ภายในอาเซียน (1)			การย้ายถิ่นรวม (2)			สัดส่วน (1)/(2)	
	ออก	เข้า	ออก/เข้า	ออก	เข้า	ออก/เข้า	ออก	เข้า
บรูไน	9,313	120,578	0.08	24,343	148,123	0.16	38.26	81.4
กัมพูชา	53,722	320,573	0.17	350,485	335,829	1.04	15.33	95.46
อินโดนีเซีย	1,518,687	158,485	9.58	2,504,297	397,124	6.31	60.64	39.91
ลาว	82,788	10,134	8.17	366,663	18,916	19.38	22.58	53.58
มาเลเซีย	1,195,566	1,882,987	0.63	1,481,202	2,357,603	0.63	80.72	79.87
พม่า 1/	321,100	814	394.47	514,667	98,008	5.25	62.39	0.83
ฟิลิปปินส์	335,407	9,096	36.87	4,275,612	435,423	9.82	7.84	2.09
สิงคโปร์	122,254	1,162,960	0.11	297,234	1,966,865	0.15	41.13	59.13
ไทย	262,721	448,218	0.59	811,123	1,157,263	0.7	32.39	38.73
เวียดนาม	221,956	21,511	10.32	2,226,401	69,307	32.12	9.97	31.04
รวม	4,123,515	4,135,357	1	12,852,027	6,984,461	1.84	32.08	59.21

ที่มา : Gloria O. Pasadilla (2011)

หมายเหตุ : 1/ สถิติปี พ.ศ.2550

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน เนื่องมาจากอัตราค่าจ้างแรงงานในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ อยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานในประเทศที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่แต่ละประเทศประสบอยู่ อาจส่งผลให้อัตราค่าจ้างแรงงานในประเทศนั้นๆ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้ จากข้อมูลของ JETRO พบว่า ในปี พ.ศ.2554 อัตราค่าจ้างแรงงานในโรงงานของไทยสูงกว่าหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยอัตราค่าจ้างแรงงานในกรุงเทพฯ อยู่ที่ระดับ 286 เหรียญสหรัฐฯ ต่อเดือน (หรือประมาณ 8,580 บาท/เดือน¹⁰) ขณะที่อัตราค่าจ้างงานในเมืองหลวงของอินโดนีเซีย (จาการ์ตา) เวียดนาม (โฮจิมินห์) และพม่า (ย่างกุ้ง) อยู่ที่ระดับ 209 130 และ 68 เหรียญสหรัฐฯ ต่อเดือน (หรือประมาณ 6,270 3,900 และ 2,040 บาท/เดือน) ตามลำดับ (แผนภาพที่ 1.5)

แผนภาพที่ 1.5 อัตราค่าจ้างแรงงานทั่วไปของเมืองหลวงต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน ปี พ.ศ.2551-2554

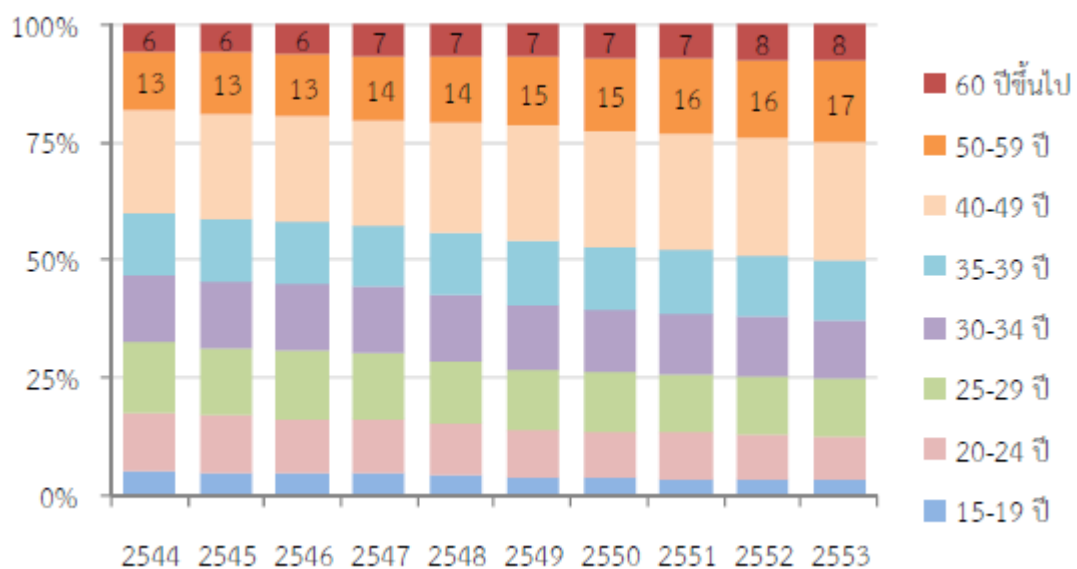
ที่มา : การสำรวจจากบริษัทญี่ปุ่นที่ลงทุนในประเทศต่างๆ. JETRO. The 19th-22nd Survey of Investment related Costs in Asia and Oceania (2008-2011).

¹⁰ คำนวณจากอัตราแลกเปลี่ยน 1 เหรียญสหรัฐฯ เท่ากับ 30 บาท

1.6 การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างอาเซียนและไทย

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา ไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อจำนวนประชากรทั้งหมดของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6 ในปี พ.ศ.2544 เป็นร้อยละ 8 ในปี พ.ศ.2553 ด้วยเหตุนี้ ในอนาคต ไทยจึงอาจต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานมากขึ้น (แผนภาพที่ 1.6)

แผนภาพที่ 1.6 สัดส่วนกำลังแรงงาน จำแนกตามกลุ่มอายุ

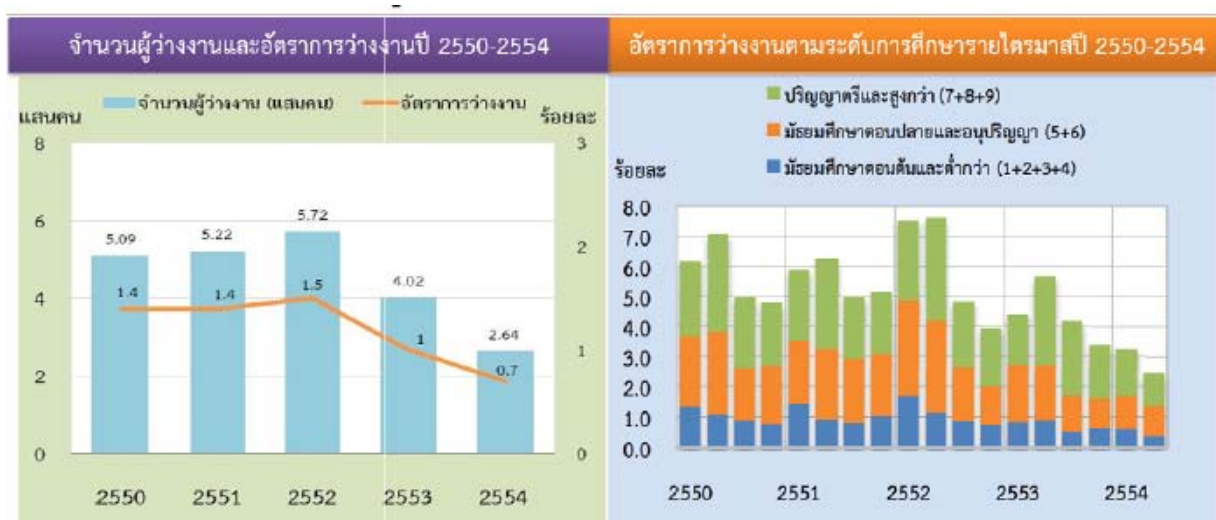

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556.

ขณะที่ ตลาดแรงงานของไทยประสบภาวะอุปทานตึงตัวมาเป็นเวลาค่อนข้างนาน พิจารณาได้จากอัตราการว่างงานที่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานไม่มีทักษะหรือแรงงานทักษะต่ำ และอาจนำมาสู่การขาดแคลนแรงงานระดับล่างได้ในอนาคต ดังจะเห็นว่า ในปี พ.ศ.2554 ไทยมีจำนวนคนว่างงานเพียงประมาณ 264,000 คน หรือร้อยละ 0.7 โดยแรงงานที่มีอัตราการว่างงานน้อยที่สุด คือ แรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่า ซึ่งมีอัตราการว่างงานน้อยกว่าร้อยละ 0.5 (แผนภาพที่ 1.7) อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.2558 คาดว่า

จะส่งผลกระทบต่อเฉพาะแรงงานที่มีทักษะเท่านั้น จึงอาจยังไม่ส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานของไทยโดยรวมมากเท่าที่ควร

แผนภาพที่ 1.7 จำนวนผู้ว่างงานและอัตราการว่างงาน จำแนกตามระดับการศึกษา ปี พ.ศ.2550-2554

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556.

การเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นในไทย ส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานไร้ทักษะ หรือทักษะต่ำ จากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานในไทย โดยในปี พ.ศ.2553 แรงงานจากอาเซียนที่เข้ามาทำงานในไทยมีจำนวนสูงถึงประมาณ 1.18 ล้านคน (ร้อยละ 87 ของแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานในประเทศไทยทั้งหมด) ในจำนวนนี้ แรงงานจากพม่ามีสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 80 ของแรงงานจากอาเซียนที่ได้รับอนุญาต) รองลงมาคือ กัมพูชา (ร้อยละ 10) และ สปป.ลาว (ร้อยละ 9) ตามลำดับ (ตารางที่ 1.13)

เมื่อพิจารณาข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรไทย ในปี พ.ศ.2555 สำหรับวิชาชีพ 7 สาขา (ยกเว้นสาขาท่องเที่ยว) ที่มีการจัดทำข้อตกลงว่าด้วยการยอมรับร่วม (MRA) พบว่าผู้ประกอบการวิชาชีพใน 7 สาขา (ยกเว้นสาขาท่องเที่ยว) ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีจำนวนรวม 353,468 คน ในจำนวนนี้ พยาบาล เป็นอาชีพที่มีจำนวนมากที่สุด (135,042 คน) รองลงมาคือวิศวกร (106,312 คน) และ นักบัญชี (52,452 คน) ตามลำดับ ขณะที่ผู้ว่างงานในอาชีพเดียว คือ วิศวกร โดยในปี พ.ศ.2555 มีวิศวกรว่างงานจำนวน 115 คน (ตารางที่ 1.14)

ตารางที่ 1.13 แรงงานจากอาเซียนในไทย ปี พ.ศ.2552-2553

ประเทศ	2552		2553	
	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)	จำนวน (คน)	สัดส่วน (%)
พม่า	1,083,498	75.48	944,296	79.71
กัมพูชา	179,248	12.49	122,607	10.35
ลาว	161,123	11.22	106,125	8.96
ฟิลิปปินส์	6,778	0.47	7,007	0.59
มาเลเซีย	2,251	0.16	2,230	0.19
สิงคโปร์	1,617	0.11	1,530	0.13
อินโดนีเซีย	586	0.04	606	0.05
เวียดนาม	301	0.02	312	0.03
รวม	1,435,402	100.00	1,184,713	100.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2556.

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนแรงงานต่างด้าวหมายถึง แรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือ

ทั่วราชอาณาจักรทั้งแรงงานที่เข้าเมืองถูกกฎหมายและแรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมายซึ่งได้รับการผ่อนผันให้ทำงานในประเทศเป็นการชั่วคราว

ตารางที่ 1.14 จำนวนผู้ประกอบการวิชาชีพ 7 สาขา ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ปี พ.ศ. 2555

อาชีพ	จำนวนผู้ทำงาน (คน)	จำนวนผู้ว่างงาน (คน)	รวม
วิศวกร	106,312	115	105,427
สถาปนิก	20,662	-	20,662
แพทย์	23,461	-	23,461
พยาบาล	135,042	-	135,042
ทันตแพทย์	9,438	-	9,438
นักบัญชี	52,452	-	52,452
นักสำรวจ	5,986	-	5,986
รวม	353,353	115	353,468

ที่มา : การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2555, สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2555).